

Список використаних джерел:

1. Життя у творчості й красі : до 20-ліття науково-педагогічної діяльності доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Марії Миронівни Чепіль : наук.-метод. посібник / Упорядник Ореста Карпенко. – Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – 380 с. (22, 08 др. арк.).

2. Марія Чепіль : бібліографічний покажчик / укл. Ореста Чепіль. – Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – 42 с. – (Бібліотека).

3. Професійна підготовка педагога : історичний досвід і виклики сучасності : збірник наукових праць / за ред. Надії Скотної та Марії Чепіль. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – 292 с. (18,12 др. арк.) (ISBN 978-966-384-276-9)

4. Теоретико-методологічні основи професійної підготовки педагога : збірник наукових праць / за ред. Надії Скотної та Марії Чепіль. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – 232 с. (14,37 др.арк) (ISBN 978-966-384-275-2)

5. Професійна підготовка педагога в контексті європейських інтераційних процесів : збірник наукових праць / за ред. Марії Чепіль та Ришарда Бери. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – 348 с. (21,75 др.арк.) (ISBN 978-966-384-278-3)

ОСНОВНІ СИНЕРГЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ В ПЕДАГОГІЦІ

Тесленков О.Ю.

УДК: 37+371.3+530.192

У статті на основі аналізу наукової літератури розглянуто основні загальнонаукові синергетичні принципи: відкритості, нелінійності, нестійкості. Автором розкрито теоретичні аспекти використання зазначених принципів у педагогічній науці.

Ключові слова: синергетичні принципи, самоорганізація, відкритість, нелінійність, нестійкість.

ОСНОВНЫЕ СИНЕРГЕТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ В ПЕДАГОГИКЕ

Тесленков А.Ю.

В статье на основе анализа научной литературы рассмотрены основные общенаучные синергетические принципы: открытости, нелинейности, неустойчивости. Автором раскрыты теоретические аспекты использования указанных принципов в педагогической науке.

Ключевые слова: синергетические принципы, самоорганизация, открытость, нелинейность, неустойчивость.

THE BASIC SYNERGETIC PRINCIPLES IN PEDAGOGICS

Teslenkov O. Yu.

In article on the basis of the analysis of scientific literature the basic general scientific synergetic principles are considered: openness,

nonlinearity, instability. The author opened theoretical aspects of use of the specified principles in pedagogical science.

Keywords: *synergetic principles, self-organization, openness, nonlinearity, instability.*

Постановка проблеми:

Сьогодні в науці актуалізується новий методологічний напрямок - синергетика, яка ставить на міцну позицію галузь педагогічного знання, яке знайшло своє відображення в теорії, принципах і закономірностях самоорганізації педагогічних систем. Методологія синергетики використовується в педагогічних науках для опису особливостей педагогічних систем і процесів з метою їх подальшого вдосконалення з позиції теорії складноорганізованих систем. Безумовно, впровадження принципів синергетики в педагогічну теорію і практику набуває все більшої актуальності та значення, і це визнається багатьма дослідниками, які розробляють окремі питання цієї теорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: В наш час видано достатня кількість наукової літератури з питань дослідження синергетики і самоорганізації, авторами яких є як вітчизняні, так і зарубіжні вчені.

Найбільш значний вклад зробили вчені, які ініціювали дослідження і застосування синергетики в якості нової наукової парадигми, наукового світобачення, в основі якого лежать ідеї самоорганізації. Особливої уваги заслуговують роботи В. Аршинова, В.Буданова, Ю.Данілова, Е.Н. Князєвої, С.П. Курдюмова, І.Пригожина, И.Стенгерса, Г.Хакена та ін. Окремі аспекти теорії самоорганізації з педагогічної точки зору знайшли відображення в роботах В.Віненко, А.Ворожбітової, Л. Зоріної, В.Ігнатової, С.Кульневича, М.Федорової, Т.Новаченко, Н. Таланчука та ін.

Мета статті: проаналізувати основні загальнонаукові синергетичні принципи та використання їх у педагогічній науці.

Виклад основного матеріалу:

В філософському аспекті синергетика трактується як міждисциплінарний напрямок наукових досліджень, що ставить в якості свого пріоритетного завдання пізнання загальних закономірностей та принципів, які лежать в основі процесів самоорганізації в системах різної природи: фізичних, хімічних, біологічних, технічних, економічних, соціальних. В широкому філософському розумінні самоорганізація, як механізм синергетики, представляє собою спонтанний перехід відкритої нерівноважної системи від менш складних і впорядкованих форм організації до більш складних і впорядкованих [1].

Дослідники даної теорії (В.Буданов, С.Курдюмов, К.Майнцер, І.Пригожин) виділяють такі основні синергетичні принципи: відкритість, нелінійність, нестійкість. В науці їх визначили, як принципи становлення, які характеризують фазу оновлення системи, її трансформації та проходження системою послідовних етапів.

Як науковий напрямок, синергетика досліджує процеси, які протікають у відкритих системах, в яких за певних умов з безладу (хаосу) можуть спонтанно виникати впорядковані структури, що в свою чергу свідчить про прагнення до самоорганізації. Отже, це передбачає, що відкриті системи можуть сприймати різні моделі діяльності та шляхи розвитку.

Одним із основоположних принципів самоорганізації, який визнається багатьма дослідниками, є вимога відкритості системи, що дозволяє таким системам підтримувати певний стан за рахунок надходження енергії та інформації. Відкритість поряд з нелінійністю дає змогу системі створювати нові форми і структури.

Перефразовуючи слова вченого І. Пригожина, можна констатувати, що синергетика – це сучасна теорія самоорганізації, яка пов'язана з дослідженням феноменів самоорганізації, нелінійності, нерівноважності, вивчення процесів становлення «порядку через хаос». Тут слід зазначити, що феномен самоорганізації був теоретично обґрунтований нелінійними термодинамікою, яка була заснована на процесі мимовільного зменшення ентропії у відкритій системі. Як стверджує вчений, нелінійність системи є необхідною умовою для її самоорганізації і при цьому ця система обов'язково повинна бути незамкненою (відкритою) та невірноваженою. Що стосується принципу нестійкості, то він може виступати умовою стабільного і динамічного розвитку, тому що тільки системи, далекі від рівноваги, що знаходяться в станах нестійкості, здатні спонтанно організовувати себе і розвиватися [5].

Принцип відкритості, на думку видатного філософа і методолога науки В. Буданова, виражається в тому, що при переході від одного положення гомеостазу до іншого в області сильної нелінійності система стає обов'язково відкритою в точках нестійкості, тобто відкритість дозволить таким системам змінюватись та розвиватись від простого до складного, розгорнути програму свого зростання. За його ствердженням, нестійкість включає в себе принцип нелінійності, який характеризується оновленням системи шляхом загибелі старого порядку, хаосу і народження нового [3].

Цієї ж думки дотримується німецький вчений К. Майнцер, який зазначив, що відкритість і нелінійність є необхідними і достатніми умовами виникнення ефектів самоорганізації, завдяки принципу нелінійності в подальшому виникає вся феноменологія поведінки синергетичних систем [7].

Дослідник С. Курдюмов, стисло характеризує синергетику як нову наукову парадигму, яка включає в себе три основні ідеї: нелінійність, відкритість, дисипативність. Він вказував, що в основі реалізації принципів нелінійності та відкритості знаходяться:

- Здатність системи обмінюватися з середовищем енергією, речовиною та інформацією;
- Достатня віддаленість системи від точки рівноваги;
- Невірноваженість системи, внаслідок чого посилення флуктуації може призвести до зміни існуючої структури [5].

Г. Ферстер висловив думку стосовно самоорганізуючих систем, які стануть безглуздими, якщо вони не будуть перебувати в контакті з оточенням, яке володіє доступним для неї енергією і порядком; наша система знаходиться в стані постійної взаємодії, так що вона намагається якось «жити «за рахунок цього оточення» [11].

Для педагогіки синергетика може виступати одним із методологічних принципів, який можна розглядати:

- у якості синтезу багатofакторних взаємодій у зустрічних процесах виховання і самовиховання, освіти і самоосвіти, навчання і самонавчання, що матеріалізуються в особистості учнів [4].

- як галузь педагогічного знання, яка ґрунтується на законах і закономірностях синергетики, самоорганізації та саморозвитку педагогічних, тобто освітньо-виховних систем [2].

- як особливу концепцію світорозуміння, згідно з якою світовий педагогічний процес є відкритою макросистемою, де вільно переміщуються освітньо-виховні теорії, напрямки [10].

Як вважає В.Харитонова, в методології викладання принципи синергетики можуть бути роз'яснені і втілені як:

- нелінійний стиль мислення;
- неоднозначність теоретичних побудов;
- постулювання хаосу як необхідного творчого моменту, самоорганізуючої реальності (порядок і безладдя є невіддільними один від одного);
- «людиномірність» еволюції і самоорганізації, коли пізнання зовнішньої реальності у своєму розвитку буде все більше сполучатися з пізнанням внутрішньої реальності [13].

На думку В. Слєпко, синергетика в змісті освіти дозволяє методологічно підсилити процес формування особистості студента як суб'єкта діяльності:

- той хто навчається – суб'єкт освіти, у навчально-виховному процесі займає активно-творчу позицію;
- свобода самовираження і самореалізації особистості в освітньому середовищі, пошук індивідуальної стратегії самовизначення того, хто навчається в житті;
- актуалізація творчого потенціалу того, хто навчається;
- педагог-учень – відкриті, саморегульовані системи, що прагнуть до розвитку суб'єктності;
- свобода вибору стратегії професійної креативної самоактуалізації, а значить, вибору освітніх програм, курсів, глибини їх змісту та самого викладача [9].

Щоб використовувати синергетичні принципи в освіті, необхідно, щоб ця система була відкрита, нелінійна та самоорганізована. Також необхідно відмітити, що в освітній діяльності повинні переважати процеси самоосвіти та самоуправління. Педагоги та ті, хто навчається, як суб'єкти педагогічного процесу, повинні розглядатися як саморозвиваючі підсистеми, що проходять фазу від розвитку до саморозвитку. Синергетика дає можливість особистості розвиватись, здійснювати самоосвіту, самореалізувати себе в освітньому середовищі, стимулює на власні можливості, допомагає знайти індивідуальну стратегію самовизначення як в житті, так і в професії.

Безумовно, систему освіти можна розглядати як відкриту і незамкнену, тому що між педагогом і тим, хто навчається постійно здійснюється обмін інформацією, а саме знаннями, тим самим здійснюється зворотний зв'язок. Учень може виступати хаотичною системою і при контакті із зовнішнім середовищем, тобто надходженням енергії та інформації, в даному випадку, передача знань від викладача буде сприяти стимулюванню та дасть можливість створити так сказати зовнішнє живильне середовище для внутрішніх джерел самоорганізації та саморозвитку.

М.Фёдорова вказує, що відкритість системи – це постійний обмін інформацією з навколишнім середовищем, здатна до самоорганізації відкрита система має джерела і витoki в кожній точці системи. Стосовно педагогічної науки це наявність тісного зв'язку викладання з усіма знаннями життя, зв'язок внутрішніх потреб особистості з можливістю їх реалізації у зовнішньому середовищі» [12].

Суть принципу нелінійності полягає в множинності шляхів розвитку. У педагогічній системі постійно змінюється зміст освіти, а це не завжди відповідає системі знань учнів в даний момент, що зобов'язує викладача постійно змінювати траєкторії навчання. Нелінійність педагогічного процесу полягає в можливості визначення індивідуальної траєкторії освіти; характеризується нелінійністю поведінки, як викладача, окремого учня, так і всієї групи; якістю міжособистісного спілкування між суб'єктами педагогічної взаємодії; якістю сприйняття учнів; багатоваріантністю досягнення кінцевої мети освіти.

Як зазначає Є.Князева, процедура навчання – це нелінійна ситуація відкритого діалогу, прямого та зворотного зв'язку, ситуація пробудження власних сил і здібностей того, хто навчається [5].

З синергетичної точки зору, кожного учня необхідно розглядати як складну самоорганізуючу систему. І ми згодні, з тим, що процес навчання демонструє нелінійну ситуацію відкритого діалогу між педагогом і навчаючим, в результаті якого учень отримує нові знання, ініціює власний вибір шляху розвитку.

На думку Л. Макарової, синергетика дозволяє розглядати викладача як відкриту і саморозвиваючу систему, яка не перебуває в рівновазі, але має стійкість за рахунок самоорганізації хаосу потенційних станів у певні структури і володіє великими власними можливостями для саморозвитку з навколишнім середовищем» [8].

Принцип нестійкості вважали дефектом системи, тому що в точці нестійкості система становиться відкритою для впливу інших рівнів. Як і будь-яка інша освітня система має в собі нестабільні та нестійкі стани. Тим паче постійне збільшення інформаційного простору виводить педагогічний процес з стійкого стану рівноваги. Таким чином перебіг педагогічних процесів відбувається неоднозначно. Система нестатична, вона стає динамічною, тим самим забезпечує свій розвиток. Періоди нестійкості являються суміжними з періодами стабільності, які забезпечуються різноманіттям та надлишком елементів освіти. Як справедливо відмічає С.Кульневич, система освіти підпадає під дію законів самоорганізації і еволюції нерівноважних відкритих систем, які перебувають у постійному стані нестійкості, тим самим відповідаючи предмету синергетики [6].

Висновок: Підводячи підсумки вищевикладеного, можна сказати, що навчально-виховний процес необхідно розглядати як самоорганізуючу систему, що в свою чергу дозволяє глибше і більш детально розкрити внутрішні закономірності і механізми навчання та виховання. Це вимагає від педагога наявності високого професіоналізму, вміння володіти гнучкими способами управління та науковою організацією навчального процесу, а також здатністю прогнозувати педагогічні результати навчання. Педагог повинен бути здат-

ний адаптуватись до змін навколишнього середовища, наділений змогою до цілеспрямованого пошуку, прийняття рішень та самоорганізації.

Література

1. Акчуринов И.А. Развитие понятийного аппарата теории самоорганизации. // Самоорганизация и наука. Опыт философского осмысления. — М., 1994.
2. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития. Казань, 1996.
3. Буданов В.Г. Методология и принципы синергетики // Філософія освіти. — 2006. — № 1(3). — С. 143-173.
4. Ворожбитова А. А. Синергетический аспект вузовского образования в свете лингвориторического подхода // Вестн. высш. школы. — 1999.
5. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Синергетика как новое мировидение: диалог с И. Пригожиным. Вопросы философии. — № 12, 1992.
6. Кульневич С.В. Педагогика самоорганизации: феномен содержания: Монография. — Воронеж, 1997. — 230 с.
7. Майнцер К Сложность и самоорганизация Возникновение новой науки и культуры на рубеже века // Вопросы философии. — 1997. — №3. — С. 48-61.
8. Макарова Л.Н. Преподаватель высшей школы: индивидуальность, стиль, деятельность: Моногр.: В 2 ч. / Л.Н. Макарова. — М.; Тамбов : Изд-во ТГУ, 2000. Ч. 2.—2000.—142 с.
9. Сластенин В.А., Исаев Н.Ф., Мищенко А.И., Шиянов Е.Н. Педагогика / Сластенин В.А., Исаев Н.Ф., Мищенко А.И., Шиянов Е.Н. — М. : «Школа-пресс», 1997. — 512 с.
10. Словарь педагогических терминов : метод. материалы для студентов по изучению курса педагогики / под ред. В. В. Макаева. Пятигорск, 1996.
11. Ферстер Г. О самоорганизующихся системах и их окружении // Самоорганизующиеся системы. — М., 1964. — С. 116.
12. Федорова М.А. Педагогическая синергетика как основа моделирования и реализации деятельности преподавателя высшей школы : дис. ... канд. пед. наук : — Ставрополь, 2004. — 170 с.
13. Харитоновна В.А., Санникова О.В., Меньшиков И.В. Синергетика и образование: перспективы взаимодействия/ Харитоновна В.А., Санникова О.В., Меньшиков И.В // Антропо-экологические подходы в современном образовании. Ч.2. — Новокузнецк, 1999.

THE BASIC SYNERGETIC PRINCIPLES IN PEDAGOGICS

Testlenkov O. Yu.

Abstract. *The author of article analysed the principles, from the point of view of the new scientific interdisciplinary direction - synergetics. On the basis of scientific and reference books questions of application of the synergetic principles in an education system, in particular in pedagogical science are taken up. The methodology of synergetics is used in pedagogical sciences for the description of features of pedagogical systems and processes for the purpose of their further improvement from a position of the theory of elaborate systems Is defined that a subject of synergetics*

are self-organization mechanisms which assume spontaneous transition of open nonequilibrium system from less difficult and ordered forms of the organization to more difficult and ordered.

As the scientific direction the synergetics investigates processes which proceed in open systems and under certain conditions from a disorder there can spontaneously be ordered structures that in turn testifies to aspiration to self-organization. Such action provides that open systems can perceive various models of activity and ways of development. The pedagogical system can be considered open as in it constantly there is an exchange of information between subjects of pedagogical process (the teacher and the pupil). Nonlinearity of education is shown in diversity of achievement of an ultimate goal of education and alternativeness of a choice.

It was proved by many scientists that development is possible with an existence of such principles: openness, nonlinearity, instability. The synergetics gives the chance to interact within open dialogue, a straight line and feedback. Synergetic education assumes self-education and self-determination, stimulates and motivates on own opportunities, intensifies self-government.

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС УЧИТЕЛІВ ЯПОНІЇ

УДК 37.378

Кучай Т.П.

У статті з'ясовано чинники, які впливають на соціальний статус учителів навчальних закладів системи освіти Японії. Проаналізовано низку директивних матеріалів про забезпечення першочергових соціальних гарантій педагогічних працівників. На основі аналізу літературних джерел ми зазначаємо, що зарплата вчителів постійно підвищується. Так, з метою забезпечення достатнього запасу висококваліфікованих і мотивованих учителів для шкіл Національною радою з освіти в 1970-х роках через програми реформ підвищився статус вчительської професії, а отже, й якість педагогічної праці.

Ключові слова: учитель, соціальний статус учителя, Японія, навчальні заклади, педагогічна діяльність.

В статье выяснены факторы, которые влияют на социальный статус учителей учебных заведений системы образования Японии. Проанализирован ряд директивных материалов об обеспечении первоочередных социальных гарантий педагогических работников. На основе анализа литературных источников мы отмечаем, что зарплата учителей постоянно повышается. Так, с целью обеспечения достаточного запаса высококвалифицированных и мотивированных учителей для школ Национальным советом по образованию в 1970-х годах из-за программы реформ повысился статус учительской профессии, а следовательно, и качество педагогического труда.